

فلسفہ علم کلام

نویسنده
ہری اوسترین ولفسن

ترجمہ
احمد آرام

مؤسسه فرهنگی، هنری و انتشارات بین‌المللی الهدی

۱۴۰۰

ولفسن، هری اوسترین، ۱۸۸۷ - ۱۹۷۴ Wolfson, Harry Austryn
 فلسفه علم کلام/ نویسنده هری اوسترین ولفسن؛ ترجمه احمد آرام؛ ویراستار
 افسر الملوک ملکی تبریزی.
 تهران: انتشارات بین‌المللی الهدی، ۱۴۰۰.
 سی و سه، ۷۹۹ ص.
 978-964-439-822-3

فیبا
 عنوان اصلی: The philosophy of the Kalam .c, 1976.
 چاپ قبلی: انتشارات بین‌المللی الهدی، ۱۳۹۴.

نمایه.
 کتابنامه: ص. ۷۳۹-۷۳۰.
 کلام
 Islamic theology*
 اسلام — عقاید
 Islam -- Doctrines
 آرام، احمد، ۱۲۸۳ - ۱۳۷۷، مترجم
 BP۲۰۳
 ۴/۲۹۷
 ۷۶۶۶۳۱۴

سرشناسه:

عنوان و نام پدیدآور:

وضعیت ویراست:

مشخصات نشر:

مشخصات ظاهری:

شابک:

وضعیت فهرست‌نویسی:

یادداشت:

یادداشت:

یادداشت:

موضوع:

موضوع:

موضوع:

شناسه افزوده:

شناسه افزوده:

رده‌بندی دیویی:

رده‌بندی کنگره:

شماره کتابشناسی ملی:

فلسفه علم کلام

نویسنده: هری اوسترین ولفسن

مترجم: احمد آرام

ویراستار: افسر الملوک ملکی تبریزی

طراح جلد: سیدایمان نوری نجفی

چاپخانه: بوستان کتاب

نوبت چاپ: اول، ۱۴۰۰ هـ ش

شمارگان: ۱۰۰۰

قیمت: ۲۲۰۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۴۳۹-۸۲۲-۳

نشانی: تهران، خیابان ولی عصر (ع)، نرسیده به تقاطع فاطمی،

نبش کوچه غزالی، ساختمان شماره یک سازمان فرهنگ و

ارتباطات اسلامی، شماره ۱۹۳۸، طبقه دوم

کدپستی: ۹۳۹۱۷ - ۱۴۱۵۸

تلفن: ۸۸۹۳۴۳۰۳ - ۸۸۸۹۵۰۰۳ - ۰۲۱

نمابر: ۸۸۹۰۲۷۲۵ - ۰۲۱

کلیه حقوق این اثر متعلق به «ناشر» می‌باشد.

مؤسسه فرهنگی، هنری و انتشارات بین‌المللی الهدی

Alhoda International, Cultural, Artistic and

Publishing Institution

دارالهدی الثقافية والفنية للنشر الدولي

Tehran - Postal Code: 14158-93917

www.alhoda.ir

Tel: +98 21 88895003 - 88934303

مقدمه ناشر

بی هیچ شبهه، علم کلام یکی از باارزش ترین دستاوردهای فرهنگ والای اسلامی است که بنیادهای اندیشه آن از قرآن و سنت گرفته شده است. فرهنگی غنی که بشریت بدان دین فراوان دارد. جنگ های صلیبی و یا اولین صحنه رویارویی جدی جهان غرب با مسلمانان، زمینه ای شد تا اروپاییان به اهمیت میراثی در میان مسلمین پی برند که آنان به برکت قرآن و سنت - قرن ها - از آن سودها بهره بودند. کشف این گنجینه های علمی، نهضتی گسترده در ترجمه آثار عربی را به همراه داشت و موجب عنایتی متزاید برای شناخت هر چه بیشتر این فرهنگ در نزد غریبان گردید. این فرهنگ از چنان جذابیستی برخوردار بود که تعداد معتابهی از دانش پژوهان آن دیار را معتقد ساخت که وقف عمر در غور و فحوص زوایای این فرهنگ کاری عبث نخواهد بود. سیر تطوری این سلسله کنکاش های علمی، همچنان در بستر تاریخ استمرار یافت و با پیدایی روش های نوین تحقیق که تسریع در استنتاج و ارتباط منطقی اجزاء مطالعه را به ارمغان آورد، این پژوهش ها نیز بر روند تکاملی خود سرعت قابل ملاحظه ای بخشیدند.

اهتمام به چنین پژوهش هایی باید از سوی مسلمانان با دقت و وسواس بسیار صورت پذیرد. چرا که ضرورتش بسیار ملحوظ و فوائدش بسیار ملموس به نظر می رسد. تحقیق آشنایی با آنچه در جهان غرب می گذرد و مستقیماً در برداشت های بسیاری از حقیقت

جویان عالم مؤثر است بر دانشمندان اسلام ضرورتی غیر قابل انکار می‌نماید. این آشنایی اگر هدف‌مند باشد، بی‌تردید دستاوردهای بزرگی را به تفکر اسلامی اهداء خواهد نمود. از یک‌سو آشنایی با آخرین پیشرفت‌های روش تحقیق در علوم انسانی به‌خصوص آنچه با فرهنگ اسلامی مربوط است، رهگشای این دانشمندان در پیگیری تحقیقاتشان خواهد بود و به کارگیری این روش‌ها در حفظ مفاهیم اصیل فرهنگی دستاوردهای علمی مسلمانان را جلوه‌ای دیگر خواهد بخشید و از دیگر سو، مسئولیت این دانشمندان در ارائه چهره‌نورانی اسلام - همان‌طور که هست - مقتضی است تا ایشان با پیگیری مستمر و از نزدیک درصدد برخوردی صحیح با آن پژوهش‌ها باشند. در هر حال، با پیدایش شرایط تازه‌ای در نگرش و بینش‌های فکری مردم در سراسر جهان لازم است تا پیشروان نشر فرهنگ اسلامی نیز با دستاویزی به ریسمان محکم معارف ریشه‌دار اسلامی، درصدد پاسخ‌گویی به نیازهایی باشند که - براساس مقتضیات روز - با شکل‌هایی متفاوت از صورت‌های گذشته مطرح می‌شوند و طبیعتاً پاسخ‌گویی به آنها نیز بایستی با شکل‌های متعارف گذشته متفاوت باشد.

در این راستا، انتشارات الهدی - شعبه تهران - رشددهی و بالنده‌سازی زمینه‌های مستعد تفکر اسلامی را در سرلوحه مسئولیت‌های خود قرار داده است و با نشر آثار و مؤلفاتی که هر یک در شناساندن جنبه‌ای از جنبه‌های معارف اسلامی می‌کوشد، سعی در پرده‌برداری از زوایای ناشناخته این فرهنگ دارد که تاکنون چندان بدان توجه نشده بود. جنبه‌های مختلفی از قبیل تفسیر، تاریخ، کلام، فلسفه، عرفان، فقه و اصول و نیز مباحث دیگری که امروزه در پهنه علوم مطرحند، مانند جامعه‌شناسی، روانشناسی و موضوعات اهتمام کاری این مؤسسه را تشکیل می‌دهند که البته با عنایت به اختلاف دیدگاه‌ها، در معرض نظر خوانندگان قرار داده می‌شوند.

کلام نیز یکی از همین مباحث مهم است که اهتمام بیشتری

می‌طلبد. این فرع عقلی از علوم اسلامی که اصولاً در دفاع از اصول بنیادی دین مبین طرح‌ریزی شده، شاهد تطورات بسیاری در طول تاریخ خود بوده است که بدان شایستگی می‌بخشد تا مورد تدقیق هرچه روزافزون‌تر پژوهشگران قرار گیرد. خصوصاً که متکلمین اسلامی با یافتن ملکه‌های تئوری سازی، اعتماد به نفس و همچنین رهایی از هراس‌های بی‌اساس عقائدی توانستند با آفرینش نقطه‌های عطفی در تاریخ تفکر اسلامی، نقش مهمی را در این صحنه برعهده گیرند.

در حقیقت یکی از مهم‌ترین فرازهای علم کلام را بایستی در علل و عواملی جست که موجبات پیدایش آن‌را در میان مسلمین فراهم آورده‌اند. همچنین منابع و مراجعی که در شکل‌گیری این علم جدید مورد استفاده قرار گرفته‌اند نیز در مطالعات کلامی از جایگاه ویژه‌ای برخوردارند. چنانچه بحث و بررسی دقیق در این علم بدون معرفت این مسائل تمام نخواهد بود.

طبیعی بود که جریان‌های فکری بالنده‌ای که در ابتدای قرن دوم هجری - و حتی قبل از آن - سراسر جهان اسلام را فرا گرفت، در بسیاری از موارد متأثر از روش‌های بی‌پروای اندیشه در نزد قدمای یونان باشد، که در نزد مسلمین رواج می‌یافت، و این امر با مذاق و مشرب پای‌بندان به اصول لایتغیر دین حنیف چندان سازگاری نداشت. همین ناسازگاری انگیزه‌ای قوی شد تا اینان نیز در تفسیر عقائد خصم به قالب‌های استدلالی و شیوه‌های عقلانی روی آور شوند. این اقتباس فکر استدلالی از سوی ایشان - آگاهانه یا ناآگاهانه - نتایج مهمی را در بر داشت که یکی از مهم‌ترین این نتایج نضج‌یابی و عمق‌دار شدن مقالات فلسفی بود، زیرا که در ردّ حجت‌های کلامی جز تکامل بخشی به موضوع علم خود چاره دیگری نمی‌یافتند. استفاده متکلمین از روش‌های برهانی در بحث‌ها - که در حقیقت آنها را نیز از تأثیر تفکرات ارسطویی بی‌بهره نگذارد - سرانجام باعث پیدایش علمی جدید گردید که با بهره‌گیری از شیوه‌های بحث دیگران و

محتوای اسلامی و با هدف حراست از اصول ثابت عقیدتی، تشخص یافته بود.

کتاب حاضر - در حقیقت - بیان بخش مهمی از علم و تاریخ کلام را برعهده دارد و علی‌رغم اینکه وفات و لفسن آنرا از آخرین نظرات اصلاحی او محروم ساخته، ولی در همان حال چون خامه استادی مجرب و جامع آنرا به جهان تحقیق عرضه نموده، از اهمیت شایانی بهره دارد که حتماً شیوه بحث مقارنه‌ای که در مطاوی این اثر جایگاه خود را یافته، بر این اهمیت می‌افزاید. جامعیت خود کتاب نیز، آنرا به دائرة المعارفی کلامی تبدیل ساخته است که خود خواننده را در آفاقی بس دورتر از آنچه در تصور است به سیر و سیاحت می‌برد. آفاقی که نه تنها چشم‌اندازهای جدیدی از جهان کلام اسلامی را فرا روی مان قرار می‌دهد، بلکه دریچه‌های بسته‌ای از آنچه که ممکن است در دیگر ادیان نیز کلام نامیده شود را بر روی مان می‌گشاید.

شاید از مهم‌ترین جنبه‌های این اثر و لفسن، شیوه تحقیق او باشد که در پیوند اطلاعات پراکنده و جزئیات متفرق، ابداعی بس شکیل به حساب می‌آید و طرح این روش از سوی او به عنوان ابتکاری تازه در پژوهش‌های کلامی، می‌تواند راهنمای مناسبی در تحقیقات دیگر از این دست باشد. به‌طور خلاصه مروری با دقت به این کار، حاوی دستاوردهای بسیار خواهد بود که کام علاقه‌مندان را شیرینی خواهد بخشید. از همین جا است که به ایستگاه‌های مهم کلامی نظیر ذات و صفات باری، حدوث و قدم، جبر و اختیار می‌رسیم. و لفسن با توقف عالمانه‌ای در آنها ریزنگاری‌های تازه‌تری را عرضه نموده است. البته آنچه گفتنش در اینجا ضروری می‌نماید، آن که خواننده کتاب خود را تنها در برابر واژه کلام و مشتقاتش نمی‌یابد، بلکه واژه‌های دیگری نیز که اهمیت درخور خود را حائزند همانند فلسفه بر ابهت و بهاء این کتاب می‌افزاید. از همین رو طالبان فلسفه نیز قادر خواهند بود تا از این زمین حاصلخیز با کاشت بذر فکر

و تدبیر، محصولاتنی راضی کننده برگیرند. ناگفته نماند که مساعی دانشمند گرانمایه و خادم پر سابقه فرهنگ آقای احمد آرام، ترجمه‌ای روان را عرضه می‌دارد که خواننده را بدور از هر گونه ملالت به دنباله گیری سیر کتاب می‌انگیزد.

اعتقاد ما بر آن است که این کتاب گام مؤثری در تشویق فکر انسان برای به فعلیت رساندن استعدادهایش خواهد بود. آن سلسله از استعدادها که سکون در رکوردشان جز خسارت بر تمدن بشری نیفزاید. ما در آرزوی روزی هستیم که این آمادگی‌های درونی را شکوفا یابیم.